

paalde zaken overbodig acht en andere node mist. Toch meen ik hier een tweetal voorbeelden te mogen geven van belangrijke tekstgedeelten, die niet of nauwelijks worden toegelicht. In 1639 schreef Vondel in de opdracht van zijn treurspel *Gebroeders*: 'Wy volghden de goude regels, die de Heer Professor in onze gedachten druckte, te weten: 't geen Gods boeck zeit noodzaeckelijck, 't geen het niet zeit spaerzaam, 't geen hier tegens stryd geensins te zeggen'. Wat Vondel hier schrijft op gezag van Vossius vindt men bijna letterlijk terug bij Grotius (Lectori 14-18) en het betreft hier een heel belangrijk aspect van het bijbelse drama in de zeventiende eeuw. Maar het commentaar zwijgt hierover, terwijl dit punt in de inleiding wel erg summier wordt aangestipt. Een ander voorbeeld is de toelichting op de zin: 'Ook moesten soms personen zijwendig ten tonele worden gevoerd om te voorkomen dat het getal sprekenden de toegestane grens zou overschrijden'. (Lectori 43-45) Over deze regel wordt in de inleiding heel weinig gezegd, terwijl het commentaar de gebruiker alleen maar verwijst naar een eerdere noot en naar Frontinus' *De aquaeductibus* om de uitdrukking *legitimum modum excedere* toe te lichten. Ook in de tekst van het treurspel zelf gebeurt het nogal eens, dat de gebruiker het commentaar opslaat voor wat achtergrondinformatie en dan tevreden moet zijn met woordverklaringen.

Een winstpunt van het commentaar ten opzichte van dat in de eerder gepubliceerde delen is wel, dat nu in ruimer mate gebruik is gemaakt van het werk van oudchristelijke auteurs. Ook verwijzen de toelichtingen regelmatig naar andere gedichten van Grotius en naar zijn exegetisch werk, onder andere zijn *Annotationes in Novum Testamentum*. Soms, maar toch nog wat weinig, hebben de bewerkers ook Grotius' tijdgenoten bij hun onderzoek betrokken: enkele gedichten van Barlaeus, een paar exegetische publicaties en een enkele keer een lexicon. Er is echter één naam, die men tot zijn verwondering mist, de naam Erasmus. Heeft diens werk, en dan met name de vertaling van en het commentaar en de parafrazen op het Nieuwe Testament, geen invloed gehad op inhoud en vormgeving van Grotius' treurspel? De vraag dringt zich op, temeer omdat in het Leidse milieu van het begin van de zeventiende eeuw een hernieuwde belangstelling voor Erasmus aan de dag trad. Deze vraag en ook de boven gemaakte opmerkingen zijn niet zozeer bedoeld als kritiek. Het is de neerslag van de waarderende belangstelling, die dit deel van de *Dichtwerken* bij de gebruiker opwekt en die hem, als bij alle goede dingen, doet vragen naar meer.

C. S. M. Rademaker

J.A. K. Haas, *De verdeling van de landen van Overmaas 1644-1662. Territoriale desintegratie van een betwist grensgebied* (Serie: Maaslandse Monografieën nr. 27; Assen: Van Gorcum, 1978, 339 blz., f65,—, ISBN 90 232 1631 8).

Bij de Westfaalse vredesonderhandelingen waren de Spaanse en Staatse onderhandelaars het niet eens kunnen worden over de souvereiniteit van de Landen van Overmaas, drie Limburgse gebieden rond de hoofdplaatsen Valkenburg, Dalhem en 's-Hertogenrade. In een vaag artikel in het vredesverdrag van Munster schoven zij de kwestie voor zich uit: de status-quo in de omstreden gebieden zou voorlopig gehandhaafd blijven en eventuele conflicten zouden worden beslecht door een daarvoor speciaal bijeen te roepen *Chambre Mi-partie*. Maar aangezien de status quo inhield dat de drie hoofdplaatsen door Staatse troepen (vanuit Maastricht) bezet waren, terwijl op het platteland eromheen het Spaanse bestuur bleef functioneren, werd het blijkens tal van incidenten spoedig duidelijk dat de kwestie toch om een definitieve regeling vroeg.

In zijn studie heeft Haas willen onderzoeken welke ontwikkelingen vanuit deze chaotische

beginsituatie tenslotte geleid hebben tot de uiteindelijke diplomatieke oplossing van het geschil in 1662, waarbij een verdeling tot stand kwam van elk van de drie gebieden die de Staten-Generaal het grootste deel van het strategisch belangrijkste gebied Valkenburg (achterland voor de vesting Maastricht) en Spanje de grootste gedeelten van Dalhem en 's-Hertogenrade toewees.

Het moet direct gezegd dat de schrijver, zich baserend op uitvoerig speurwerk in talrijke officiële en particuliere archieven en op een gedegen kennis van de desbetreffende regionale en algemene literatuur, erin geslaagd is een glasheldere reconstructie van de ontwikkelingen en hun achtergronden in de kwestie van de Landen van Overmaas te ontwerpen. Men had op voorhand kunnen denken dat deze uitermate slepende onderhandelingen over enkele grensgebieden, in een uithoek van het land gelegen, een weinig boeiend onderwerp zowel voor de onderzoeker als voor de lezer zouden opleveren, maar het tegendeel blijkt het geval. Het is een zeer leesbaar verhaal geworden waarbij de schrijver -en in zijn voetspoor de lezer- in weerswil van de vele details het zicht op het grotere geheel in dit randgebied van regionale en diplomatieke geschiedenis nergens kwijtraakt. Op knappe wijze weet hij voortdurend verbindingen aan te brengen tussen de belangenstrijd van allerlei lokale en regionale potentatjes, met name de adel en de geestelijkheid in de desbetreffende gebieden, en de machtsstrijd van de grote diplomatieke spelers in Den Haag, Brussel en Madrid. Overtuigend blijkt hierbij iedere keer dat de internationale krachtsverhoudingen in laatste instantie bepalend zijn voor het verloop en het uiteindelijke resultaat van de onderhandelingen over de Landen van Overmaas. Vooral de steeds zwakkere positie van Spanje in de krachtmeting met Frankrijk heeft tenslotte tot een oplossing geleid die voor de Staten-Generaal het gunstigst uitviel.

Goede wijn behoeft geen krans; daarom kan deze bespreking kort zijn. Vanuit het oogpunt van wetenschappelijk bronnenonderzoek, helderheid van betoogtrant en beheersing van de stof is dit boek zonder meer van voortreffelijk gehalte. Een gaaf voorbeeld van geslaagde integratie van regionale en diplomatieke geschiedenis waarmee ik de schrijver graag wil complimenteren.

M. A. M. Franken

S. W. Hamers-Van Duynen, *Hieronymus David Gaubius (1705-1780) zijn correspondentie met Antonio Nunes Ribeiro Sanchez en andere tijdgenoten* (Assen: Van Gorcum, 1978, 288 blz., ill., 3 bijl.).

Dit boek kwam tot stand als proefschrift met prof. G. A. Lindeboom als promotor. Het bevat dertig aan Sanchez gerichte brieven van H. Gaub, geschreven tussen 1740 en 1777, die zich bevinden in de Oostenrijkse Nationaal Bibliotheek. Deze brieven vormen een dankbare bron voor de cultuurgeschiedenis van de achttiende eeuw, in het bijzonder de socio-culturele betrekkingen binnen Europa. De medicus historicus kan er veel van zijn gading vinden. Behalve de correspondentie met Sanchez heeft de auteur nog zes en twintig brieven van Gaub aan andere tijdgenoten gepubliceerd, onder andere aan Paulus de Wind, Abraham Kaau, neef van Herman Boerhaave, Albrecht Haller en Johannes Stephanus Bernard, een arts in Amsterdam. De brieven zijn, voor zover ze in het Latijn zijn geschreven, door de auteur voorzien van een Nederlandse vertaling. De brieven aan Sanchez worden ingeleid met korte samenvattingen en besloten met nauwkeurig bewerkte verklarende voetnoten. Bovendien geeft de auteur een levensbeschrijving van Gaub, met nadruk op de periode van zijn Leidse hoogleraarschap. Ook aan Sanchez is een korte inleiding ge-